

KREUZ (KREUZ) POLŞAYA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

19 iyun 2001-ci il tarixli Məhkəmə qərarı

(Ərizə №28249/95)

Kreuz Polşaya qarşı məhkəmə işində,
Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Birinci Seksiya),
hakimlər:

xanım V. Tomassen (*W. Thomassen*), sədr;

cənab L. Ferrari Bravo (*L. Ferrari Bravo*);

cənab Y. Makarçik (*J. Makarczyk*);

cənab R. Türmən (*R. Türmen*);

cənab B. Zupançič (*B. ZUPANČIČ*);

cənab T. Pançiru (*T. PANȚÎRU*);

cənab R. Maruste (*R. Maruste*);

xanım S. Botuçarova (*S. Botoucharova*);

xanım R. Veber (*R. Weber*), *ad hoc* hakim;

habelə Seksiya katibinin müavini cənab T.L. Erlidən (*T.L. Early*) ibarət tərkibdə Palatada işə baxaraq,

10 oktyabr 2000-ci ildə və 29 may 2001-ci ildə qapalı
müşavirə keçirərək,

yuxarıda göstərilən sonuncu tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı
qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının («Konvensiya») 11 sayılı Protokolu qüvvəyə minməzdən əvvəl tətbiq edilən müddəalara uyğun olaraq, Avropa İnsan Hüquqları Komissiyası («Komissiya») tərəfindən 30 oktyabr 1999-cu ildə Məhkəməyə təqdim edilmişdir. İş 10 may 1995-ci ildə ikili vətəndaşlığı olan

Avstriya və Polşa vətəndaşı cənab Henrik Kreuz (*Henryk Kreuz*) («Ərizəçi») tərəfindən Konvensiyanın keçmiş 25-ci maddəsi əsasında Komissiyaya təqdim edilmiş Polşa Respublikasına qarşı 28249/95 sayılı ərizə vasitəsilə qaldırılmışdır.

2. Hüquqi yardım almış ərizəçini Lyublində vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan cənab P. Sendetski (*P. Sendeck*) təmsil edirdi. Polşa Hökumətini («Hökumət») onun nümayəndəsi, Xarici İşlər Nazirliyindən olan cənab K. Drcevitski (*K. Drzewicki*) təmsil edirdi.

3. Ərizəçi konkret olaraq iddia etdi ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi ilə ona verilən hüquq, yəni məhkəməyə müraciət etmək hüququ pozulub, belə ki, məruz qaldığı ziyan görə iddia tələbi təqdim etməsi üçün ondan həddən artıq məhkəmə xərclərinin tələb olunması həmin iddia tələbini məhkəmələrə təqdim etməsinə mane olub.

4. 20 aprel 1998-ci ildə Komissiya ərizəni qəbul olunan elan etdi. 26 oktyabr 1999-cu il tarixli məruzəsində (Konvensiyanın keçmiş 31-ci maddəsi) o, belə bir fikir ifadə etdi ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulub (yeddi səsə qarşı on yeddi səs) [Katibin qeydi. Həmin məruzəni Katiblikdən əldə etmək olar].

5. 8 dekabr 1999-cu ildə Böyük Palatanın hakimlər heyəti qərara aldı ki, işə Məhkəmənin Seksiyalarından birində baxılmalıdır.

Bundan sonra ərizə Birinci Seksiyaya təqdim edildi (Məhkəmə Reqlamentinin 52-ci Qaydasının 1-ci bəndi). 26-cı Qaydanın 1-ci bəndinə uyğun olaraq, həmin Seksiyanın tərkibində işə baxmalı olan Palata təşkil edildi (Konvensiyanın 27-ci maddəsinin 1-ci bəndi).

6. Ərizəçi və Hökumət işin mahiyyət üzrə yazılı izahatlarını təqdim etdilər (59-cu Qaydanın 1-ci bəndi).

7. 10 oktyabr 2000-ci ildə Strasburqda İnsan Hüquqları Sarayında dinləmə keçirildi (59-cu Qaydanın 2-ci bəndi).

Məhkəmədə iştirak etdilər:

a) Hökumətin adından:

nümayəndələr:

cənab K. Drcevitski (*K. Drzewicki*);

xanım R. Kovalska (*R. Kowalska*);

cənab A. Kalinski (*A. KALIŃSKI*), vəkil;

cənab A. Daşinski (*A. DACZYŃSKI*), məsləhətçi;

b) ərizəçinin adından:

cənab P. Sendetski (*P. Senddecki*), vəkil

Məhkəmə cənab P. Sendetski, cənab Drcevitski, xanım Kovalska və cənab Kalinskinin müraciətlərini dinlədi.

FAKTLAR

1. İŞİN HALLARI

A. İşin qaldırılmasına səbəb olmuş hadisələr

8. 10 iyul 1991-ci ildə Plotsk şəhər bələdiyyə idarəsi (*Urząd Miejski*) ərizəçiyə məşinyuma məntəqəsinin tikintisi üçün müvəqqəti ərazi ayrılmasına icazə verdi. Bundan sonra ərizəçi ərazinin ayrılmasının yekun təsdiqi üçün Plotsk merinə (*Prezydent Miasta*) müraciət etdi. O, konkret olaraq xahiş etdi ki, nəzərdə tutulan tikintinin müəyyən edilmiş ərazidə yerləşəcəyi təsdiq edilsin. 23 noyabr 1992-ci ildə mer ərizəni təmin etməkdən imtina etdi. Bu qərar 27 yanvar 1993-cü ildə Plotsk şəhər Özünüidarə Orqanının Apellyasiya Kollegiyası (*Kolegium Odwoławcze przy Sejmiku Samorządowym*) tərəfindən qüvvədə saxlandı. Hakimiyyət orqanları qərara aldılar ki, sözügedən tikintinin inşası torpağın bu kateqoriyasının şəhərin müvafiq baş planında nəzərdə tutulan qaydada istifadəsinə uyğun deyil.

9. Ərizəçi Ali İnzibati Məhkəməyə (*Naczelny Sąd Administracyjny*) şikayət edərək hər iki qərara etiraz etdi. O, konkret olaraq iddia etdi ki, hakimiyyət orqanları qanunsuz və yanlış olaraq qərara alıblar ki, onun planlaşdırdığı tikinti baş planın tələblərinə cavab vermir. O, həmçinin iddia etdi ki, etiraz edilən qərar da hakimiyyət orqanları faktlarla və hüquq məsələləri ilə bağlı bir sıra mühüm səhvlərə yol veriblər.

10. 27 yanvar 1994-cü ildə Ali İnzibati Məhkəmə şikayət edilən hər iki qərarı ləğv etdi və işi birinci instansiya orqanına göndərdi. Həmin məhkəmə müvafiq hakimiyyət orqanlarının davranışına istinadən qeyd etdi ki, «baxmayaraq ki İnzibati Prosessual Məcəllənin [*Kodeks Postępowania Administracyjnego*] müvafiq müddəalarına əsasən dövlət hakimiyyəti orqanları qanuna uyğun olaraq və vətəndaşların həmin orqanlara inamını möhkəmləndirən tərzdə hərəkət etməlidirlər, ərizəçinin işində onların hərəkət tərzini bunun əksini göstərir». Müvafiq olaraq, o, qərara aldı ki, həmin orqanların davranışı qanunun aliliyinin ciddi şəkildə pozulmasına bərabərdir. Bundan başqa, həmin məhkəmə qərara aldı ki, hakimiyyət orqanları ərizəçinin istədiyi ərazinin ayrılmasını təsdiq etməkdən qanunsuz olaraq imtina ediblər və bu imtina vasitəsilə onlar baş planın tələblərini kobud şəkildə pozublar. O, əlavə etdi ki, onlar baş planı yanlış şərh ediblər və faktları səhv müəyyən ediblər, konkret olaraq, onlar hər hansı əsas olmadan müəyyən ediblər ki, ərizəçinin nəzərdə tutduğu layihə torpağın sözügedən kateqoriyasından istifadəyə uyğun deyil. Nəhayət, məhkəmə qeyd etdi ki, hakimiyyət orqanları iş üzrə faktları İnzibati Prosessual Məcəllənin tələb etdiyi kimi «hərtərəfli» müəyyən etməyiblər.

B. Ziyana görə iddia

11. 9 may 1994-cü ildə ərizəçi Plotsk bələdiyyəsini Plotsk Regional məhkəməsinə verdi. O, ziyana görə 5.850.000.000

köhnə Polşa zlotısı (*zloty*) tələb etdi və tələbi belə əsaslandırırdı ki, bələdiyyə orqanları ərazinin ayrılmasının təsdiq edilməsi barədə onun ərizəsinə vaxtında və düzgün baxmayıblar. O, iddia etdi ki, onların hərəkətsizliyi üzündən və ərazi ayrılmasının təsdiqi prosesinin uzanması səbəbindən o, bu işgüzar təşəbbüsü üçün nəzərdə tutulan pulunu, eləcə də onun təşəbbüsündə iştirak etməyə hazırlaşan potensial tərəfdaşlarını itirib. Bundan başqa, o, iddia etdi ki, gələcək mənfəətindən də məhrum olub. Ərizəçi delikt* hüququnun müvafiq normalarına istinad edərək cavabdehin davranışının qanunsuz olduğunu iddia etdi və Ali İnzibati Məhkəmənin yuxarıda qeyd olunan 27 yanvar 1994-cü il qərarına istinad etdi, həmin qərarla müəyyən edilmişdi ki, müvafiq hakimiyyət orqanları qanunun aliliyi prinsipini pozublar.

12. Eyni gündə ərizəçi Plotsk Regional Məhkəməsindən xahiş etdi ki, məhkəmə prosesi ilə bağlı məhkəmə xərclərini ödəməkdən onu azad etsin. Onun ərizəsinin müvafiq hissəsində deyilirdi:

«... İddiaçı bəyan edir ki, hazırda işsizdir və gəlir gətirən hər hansı fəaliyyətlə məşğul deyil. Cavabdehin törətdiyi qanun pozuntusu onun işgüzar fəaliyyətə başlamasına mane olub. İddiaçının onu gəlirlə təmin edəcək heç bir əmlakı yoxdur.

İddiaçı işgüzar fəaliyyəti həyata keçirmək üçün üç il əvvəl Polşaya gəlib, cavabdeh onun niyyətlərini [öncə] qəbul edib və dəstəkləyib. Cavabdeh [müəyyən məqamda], naməlum səbəblərə görə mövqeyini dəyişib və iddiaçı barəsində sonuncunun investisiya qoyuluşunu mümkünəş edən tədbirlər görüb. Həmin tədbirlər qanun pozuntusunu özündə ehtiva edir.

İddiaçının öz layihəsini hazırlamağa və işgüzar fəaliyyətə başlamağa yönələn söyləri nəticə etibarilə qanunu pozan mülki dövlət qulluqçuları ilə mübarizəyə çevrilib. Nəhayət, iddiaçının arqumentləri Ali İnzibati Məhkəmə tərəfindən bütünlüklə qəbul edilib, həmin məhkəmə 27 yanvar 1994-cü il tarixli qərarında təsdiq edib ki, [hakimiyyət orqanları] qanunun aliliyi prinsipini

* “Delikt” dedikdə, mülki hüquq pozuntuları nəzərdə tutulur – *tərc.*

pozublar. Lakin bütün bu səylər ərizəçinin maliyyə resurslarını olduqca azaldıb.

İddiaçı məhkəmə prosesi üçün yetərli maliyyə vasitələrinə malik deyil, çünki o, cavabdehə bütünlüklə etibar etmişdi. O, dövlət orqanının qanuna tabe olmaq əvəzinə onu pozacağıının mümkünlüyünü və nəticədə özünün itkilərə məruz qalacağını öncədən görə bilməzdi. O, belə varianta hazır deyildi ...

İddiaçının məruz qaldığı ziyan (bu işdə iddiaçı həmin ziyana görə kompensasiya istəyir) olduqca əhəmiyyətlidir. Mövcud vəziyyətdə iddiaçı məhkəmə xərclərini ödəmək iqtidarında deyil. Əgər onun bu ərizəsi rədd edilərsə, iddiaçı hüquqi müdafiə vasitəsinə əl atmaq imkanına malik olmayacaqdır, halbuki qanun pozuntusundan irəli gələn itkilərə görə kompensasiya ödəmək [vəzifəsi] əsas hüquqi prinsipdir».

13. 4 iyul 1993-cü ildə məhkəmə ərizəçinin iddiasını formal əsaslara görə rədd edərək qərara aldı ki, onun iddiası vaxtından əvvəl verilib, çünki torpaq sahəsinin ayrılması prosesi hələ başa çatmayıb. Məhkəmə hesab etdi ki, həmin prosesin sonunda yekun qərarının çıxarılması ərizəçinin işində mülki məhkəməyə müraciət edə bilmək üçün zəruri ilkin şərtidir.

Onun məhkəmə xərclərindən azad edilmək barədə ərizəsinə gəldikdə, məhkəmə qərara aldı ki, ondan bu xərclərin tutulmasına ehtiyac yoxdur, çünki onun tələbi ilkin mərhələdə rədd edilib, müvafiq olaraq, işə mahiyyəti üzrə baxılması lazım gəlməyib.

14. 27 iyul 1994-cü ildə ərizəçi bu qərara qarşı aralıq apellyasiya şikayəti** (zazalenie) təqdim etdi. O, iddia etdi ki, onun işində mülki məhkəməyə müraciət etmək üçün ilkin şərtlər mövcud deyil, çünki onun işi dövlətin qanuna zidd qərar qəbul etməsi ilə bağlı müvafiq inzibati hüquq müddəalarına deyil, delikt hüququnun ümumi prinsiplərinə əsaslanıb.

** «Aralıq apellyasiya şikayət» dedikdə iş mahiyyəti üzrə həll edilməmiş verilən şikayət nəzərdə tutulur – *tərc.*

15. 1 avqust 1994-cü ildə Plotsk Regional Məhkəməsi qərar qəbul etdi ki, ərizəçi aralıq apellyasiya şikayəti təqdim etməyə görə 200.000.000 zlotı məbləğində məhkəmə xərclərini ödəməlidir.

16. 9 avqust 1994-cü ildə ərizəçi məhkəmə xərclərindən azad edilmək barədə daha bir ərizə təqdim etdi. O, Mülki Prosessual Məcəllənin 113-cü maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq, özünün yaşayış vasitələri barədə bəyannamə təqdim etdi. Həmin bəyannamənin müvafiq hissəsində deyilir:

«İddiaçı ona görə məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilməsini xahiş edir ki, həmin xərcləri ödəməyə bilmir, [çünki onlar] onun yaşayış standartını əhəmiyyətli dərəcədə aşağı salacaq.

İddiaçı mülki dövlət qulluqçularının ona qarşı törətdikləri hüquq pozuntuları səbəbindən məruz qaldığı ziyanın əvəzini istəyib.

O, aşağıdakı əşyalardan ibarət əmlaka malikdir:

- 1) Vyanada mənzil;
- 2) «Peco 405D» avtomobili;
- 3) «Klin Kars Cey-Vi» ("*Clean Cars JV*") şirkətində 300.000.000 zlotı dəyərində səhmlər.

Bu əmlak ona heç bir gəlir gətirmir. İddiaçı məhkəmə xərclərini ödəmək üçün «Klin Kars Cey-Vi» şirkətindəki mülkiyyətinin bir hissəsini satmağa cəhd edib, amma cəhdi uğursuz olub.

[Bu arqumenti ilə bağlı ərizəçi «Qazeta Vıborça»da (*Gazeta Wyborcza*) verdiyi müvafiq mətbuat elanından çıxarışı təqdim edib].

İddiaçı bəyan edir ki, ikili vətəndaşlığa, Polşa və Avstriya vətəndaşlığına malikdir. Nümunəvi maşınıyuma şəbəkəsinin tikintisi üçün ərazi ayrılmasının təsdiqinə nail olduqdan sonra iddiaçı 1991-ci ildə layihəni hazırlamaq üçün Polşaya gəldi. O, ciddi işləyir və gəlirlərini özünə sərf etməyərək əmanətlərini

həmin vaxt Polşada naməlum olan franşayz müqaviləsi* əsasında fəaliyyət göstərəcək şirkətinin hazırlanmasına yatırır. [O, aşağıdakılara investisiya qoymuşdu:]

1) şirkətinin qərargahlarının qurulması; şirkətə məxsus tikililərin təmiri; şirkətin embleminin tərtib edilməsi;

2) işçilərin axtarılması; reklam və elanların verilməsi;

3) fəaliyyət üçün münasib olan ərazilərin axtarılması; danışıqların aparılması; müqavilələrin bağlanması;

4) texniki-iqtisadi araşdırmaların aparılması və onların əsasında aşağıdakı ərazilərdə iqtisadi təhlilin və bazarın təhlilinin hazırlanması: Plotsk (1), Xoynitse (2), Vlotslavek (1), Torun (3), Bıdqoş (1), Qrudzyondz (1), Şveytsi (1);

5) 4-cü bəndin əsasında Plotskda və Xoynitsədə yerləşən ərazilər üçün investisiyaların planlaşdırılması və layihələrin hazırlanması;

6) tikinti üçün ərazi ayrılmasının təsdiqi haqqında qərarlarda göstərilən tədbirlərin həyata keçirilməsi. İddiaçının bütün əmanətləri və bir neçə illik işi investisiyanın hazırlanmasına sərf olunmuşdu. Cavabdehin hüquqa zidd davranışı ucbatından investisiya modeli baş tutmadı və iddiaçının işgüzar tərəfdaşı Polşada nəzərdə tutulan tikintini inşa etməkdən və işgüzar fəaliyyəti həyata keçirməkdən imtina etdi...

Aydındır ki, ərizəçi Polşada işləməyə başladığına və əmanətlərini burada investisiya şəklində qoyduğuna görə [Avstriyada] işləyə bilməzdi və o, məhkəmə xərclərini ödəyə bilmədiyinə görə təqsirkar deyil. İddiaçının hələ də Polşada qalmasının yeganə səbəbi ondadır ki, o, öz biznesini bağlamalı olub və məhkəmələrdəki prosesləri davam etdirməyə məcbur olub, bunun özü mahiyyət etibarilə «işdir», hərçənd ki, gəlir gətirmir.

* «Franşayz müqaviləsi» (onu «franşiz» də adlandırırlar) elə müqavilədir ki, ona əsasən müstəqil müəssisələr zərurət olduqca spesifik öhdəliklərin icrası yolu ilə malın istehsalına, satışına və xidmətlərin göstərilməsinə kömək etməyi qarşılıqlı surətdə öhdələrinə götürürlər – *tərc.*

İddiaçı cavabdehlə məhkəmə çəkişməsi üçün ehtiyatda pul saxlamayıb, çünki cavabdehə bir Polşa vətəndaşı kimi yanaşıb, yəni ona tam inanıb. O, mümkünlüyünü öncədən görə və ya nəzərə ala bilməzdi ki, dövlət hakimiyyəti orqanı qanuna riayət etmək əvəzinə onu pozacaq və o, ziyanə məruz qalacaq.

İddiaçı Polşada əlavə maddi itkilərə də məruz qalıb. Onlar onun təqsiri üzündən baş verməyib, amma onun hazırkı maliyyə vəziyyətinə təsir göstərir:

1) iddiaçı maşınına dəyən ziyan – 180.000.000 zlotı dəyərində zərərə görə kompensasiya almayıb və «Vesta» sığorta şirkətinə qarşı 1991-ci ildə başlamış proses dayandırılıb, müflisləşmə işlərinə baxan hakim [*sędzia komisarz*] isə o vaxtdan onun iddiasına baxmayıb;

2) 1990-cı ildə onun peyk antenaları Plotskda qanunsuz olaraq mənimsənilib (prosesin uzun sürməsi ucbatından yekun qərarı hələ qüvvəyə minməyib və hələ ki iddianın təmin edilməsi mümkün deyil) və o, 700.000.000 zlotı dəyərində itkiyə məruz qalıb (faizlərlə birlikdə); indi [bununla bağlı] [başqa bir] iddia məhkəməyə təqdim edilib.

... Belə vəziyyətdə iddiaçı məhkəmə xərclərini ödəmək iqtidarında deyil. ... Əgər onun bu ərizəçi rədd edilərsə, iddiaçı hüquqlarını müdafiə etmək və hüquqi müdafiə vasitəsinə müraciət etmək üçün heç bir imkana malik olmayacaq. Onun fikrincə, işinə müstəqil məhkəmə tərəfindən baxılmasının mümkünsüz edilməsi onun Konstitusiyada və insan hüquqlarına dair beynəlxalq sənədlərdə nəzərdə tutulan əsas hüquqlarını pozur».

17. 12 avqust 1994-cü ildə Plotsk Regional Məhkəməsi ərizəçini 200.000.000 zlotı məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad etdi. Azad edilmə yalnız aralıq apellyasiya şikayəti prosesinə şamil olunurdu. Bu qərarla onu əsaslandırılan səbəblər göstərilməmişdi.

18. 27 sentyabr 1994-cü ildə Varşava Apellyasiya Məhkəməsi (*Sąd Apelacyjny*) tələbi formal əsaslara görə rədd

etmiş qərarı ləğv etdi və işi geriyə göndərdi. O, qərara aldı ki, ərizəçinin tələbi inzibati hüquqa deyil, mülki hüquqa əsaslanır və bu işlə bağlı mülki məhkəməyə müraciət etmək üçün heç bir ilkin şərt mövcud deyil, müvafiq olaraq, iddiaya mahiyyəti üzrə baxılması üçün heç bir maneə yoxdur.

19. 17 noyabr 1994-cü ildə Plotsk Regional Məhkəməsi cənab Kreuzun iddiasını təqdim etməsi üçün məhkəmə xərclərindən azad olunması barədə ərizəsinə baxdı. O, razılaşdı ki, 5.850.000.000 zlotı dəyərində iddianı təqdim etmək üçün tələb olunan məhkəmə xərcləri (belə iddia üçün məhkəmə xərcləri adətən 308.500.000 zlotıya bərabər idi) həqiqətən həddən artıq yüksəkdir. Bu mülahizədən çıxış edərək, məhkəmə qərara aldı ki, ərizəçi 100.000.000 zlotı ödəsin. Həmin qərarı əsaslandıran səbəblərin müvafiq hissəsində deyilir:

«... Məhkəmə xərclərinin tam məbləğdə ödənilməsi, əlbəttə ki, iddiaçının yaşayış standartını əhəmiyyətli dərəcədə aşağı salacaqdı, xüsusən nəzərə alsaq ki, iddiaçı yığdığı əmanətlərin hesabına yaşayır, onların dəyərini isə göstərməyib,

Əmanətlərin hesabına yaşayan, lakin geniş miqyaslı işgüzar fəaliyyətləri həyata keçirən və öz təşəbbüslərinə iri kapital qoyan hər hansı şəxs 100.000.000 zlotı məbləğində məhkəmə xərclərini ödəməyə qadir olmalıdır. İddiaçı nəzərə almalıdır ki, bu cür [işgüzar] fəaliyyətlə məşğul olmaq həmçinin məhkəmələrdə çəkişmə proseslərinin həyata keçirilməsinə səbəb ola bilər. Buna görə də, o, bu məqsəd üçün [sərəncamında] maliyyə resurslarının olmasını təmin etməli idi...».

20. 30 noyabr 1994-cü ildə ərizəçi bir daha Varşava Apellyasiya Məhkəməsinə bu qərardan şikayət etdi. O, konkret olaraq iddia etdi ki, işgüzar fəaliyyət zamanı məhkəmə çəkişməsi zərurətini, xüsusən dövlət hakimiyyəti orqanlarına qarşı çəkişmə zərurətini nəzərə almaq barədə birinci instansiya məhkəməsinin qərarı əsassızdır. Adətən həmin orqanların qanuna uyğun olaraq hərəkət etmələri gözlənilməlidir. Bu kontekstdə ərizəçi Regional Məhkəmənin belə bir rəyini ciddi tənqid etdi ki, o, hətta

bələdiyyələrlə iş görsə belə, məhkəmə çəkişməsini öncədən nəzərə alaraq ehtiyatda pul saxlamalı idi. Onun fikrincə, bu o demək idi ki, mülki dövlət qulluqçuları tərəfindən qanunun pozulmasını onların tərəfindən normal davranış kimi öncədən görmək lazımdır.

Ərizəçi həmçinin iddia etdi ki, onun yaşayış vasitələri barədə bəyannaməsindən aydın görünürdü ki, o, üzərinə qoyulan məhkəmə xərclərini ödəmək iqtidarında deyil. O, yaşayış vasitələri barədə bəyannaməsində qeyd etdiyi və özünün fikrincə, məhkəmənin nəzərindən yayınan faktları xatırlatdı, yəni yada saldı ki, sığorta şirkəti onun maşınına dəyən ziyanın əvəzini ödəmədiyinə (və sonra iflasa uğradığına) görə o, əhəmiyyətli miqdarda pul itirib və dələduz işgüzar tərəfdaşı tərəfindən mallarının mənimsənilməsi ucbatından 700.000.000 zlotı məbləğində böyük maliyyə itkilərinə məruz qalıb. Sonuncu məsələyə gəldikdə, ərizəçi vurğuladı ki, tərəfdaşına qarşı qaldırdığı müvafiq mülki proses Plotsk Regional Məhkəməsində hələ başa çatmayıb və həmin məhkəmədə işinə baxılması üçün o, artıq əhəmiyyətli miqdarda məhkəmə xərclərini ödəyib.

Bundan başqa, ərizəçi iddia etdi ki, onun real maliyyə vəziyyəti ilə bağlı birinci instansiya məhkəməsinin hər hansı şübhələri var idisə, həmin məhkəmə Mülki Prosessual Məcəllənin 116-cı maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən onun bəyannaməsinin doğruluğunu yoxlamalı idi. Nəhayət, o, qeyd etdi ki, onun maliyyə vəziyyəti 12 avqust 1994-cü ildəki vəziyyətlə müqayisədə tamamilə dəyişməz olaraq qalmışdı, həmin tarixdə o, aralıq apellyasiya şikayəti təqdim edərkən eyni məhkəmə onu 200.000.000 zlotı məbləğində məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad etmişdi.

21. 29 dekabr 1994-cü ildə Varşava Apellyasiya Məhkəməsi şikayəti rədd etdi. Qərarın müvafiq hissəsində deyilirdi:

«İddiaçı cari gəlir mənbələrinin nədən ibarət olduğunu faktiki olaraq göstərmədi. Onun Polşada iri miqyaslı layihə üçün hazırlıq gördüyünü nəzərə alaraq, güman edirik ki, o, bu məqsəd üçün

kifayət qədər vəsaitə malik olub. İddiaçı ziyana görə təxminən 5.000.000.000 zlotı istəyərək (o, bu məbləğin nə ilə əlaqədar olduğunu dəqiq göstərmədi) iddia etdi ki, cavabdeh [bələdiyyənin] təqsiri üzündən öz işgüzar fəaliyyətinə başlaya bilməyib (hərçənd ki, o, həqiqətən hansısa investisiyaları yatırdığını sübut etmədi). [Nəzərə alsaq ki] ərizəçi peyk antennalarının mənimsənilməsi ilə bağlı 700.000.000 zlotı məbləğində itkiyə məruz qaldığını iddia edir, ... onun itkiyə məruz qalmasına baxmayaraq, bu fakt onun iştirak etdiyi əqdlərin dəyərinin nə qədər olduğunu göstərir...

Bu işdə məhkəmə xərcləri böyükdür. İddiaçı həmin xərclərin xeyli hissəsindən azad edilib. Lakin iddiaçını məhkəmə xərclərindən tam azad etmək üçün əsas yoxdur. [Buna görə də, biz hesab edirik] ki, Regional Məhkəmə [ərizəçinin] 100.000.000 zlotı məbləğində məhkəmə xərclərini ödəmək iqtidarında olduğu barədə qərar çıxarmaqda haqlı idi».

22. Ərizəçi 100.000.000 zlotı məbləğində məhkəmə xərclərini məhkəməyə ödəmədi. Nəticədə, tarixi məlum olmayan gündə Plotsk Regional Məhkəməsi qərara aldı ki, ərizəçinin iddia ərizəsi ona qaytarılır (*zarzqdził zwrot pozwu*), bu o deməkdir ki, bu iddianın hüquqi qüvvəsi yoxdur və hüquqi və praktiki məqsədlər üçün hesab edilir ki, məhkəmədə müvafiq icraata heç vaxt başlanılmayıb.

MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK VƏ PRAKTİKA

23. Polşa hüququna əsasən hər bir iddiaçı iddia ərizəsini təqdim edərkən məhkəmə xərclərini ödəməyə borcludur. İş davam edərsə, yəni hər hansı tərəf apellyasiya və konstitusiya şikayəti təqdim edərsə, əlavə məhkəmə xərclərini ödəməyə borcludur, bu şərtlə ki, həmin məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilmiş olmasın.

Məhkəmə xərcləri sözügedən iddia tələbinin dəyərinin faizinə (əgər məhkəmə xərcləri iddia tələbinə və ya apellyasiya

şikayətinə görə ödənilməlidir) və ya müəyyən hissəsinə (əgər məhkəmə xərcləri aralıq apellyasiya şikayətinə görə ödənilməlidir) əsaslanır.

Bu və ya digər tərəfin üzərinə qoyulan məhkəmə xərclərinin əvəzini, prosesin nəticəsindən asılı olaraq, uduzan tərəf qarşı tərəfə ödəyə bilər (prinsipcə yekun qərarında həmin tərəfə göstəriş verilir ki, məhkəmə xərclərinin hamısını ödəsin).

24. Lakin prosesdəki tərəflərin elə kateqoriyaları var ki, qanunun müddəalarına əsasən məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edirlər. Bu kateqoriyaların bəziləri Mülki Prosessual Məcəllənin 116-cı maddəsinin 1-ci bəndində sadalanır. Bu müddəanın sözügedən vaxtda tətbiq edilən versiyasına görə, atalıq haqqında iddia qaldıran tərəf, aliment almaq istəyən tərəf, prokuror, tərəfindən təyin edilən qəyyum və «səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilmiş istənilən tərəf» (yəni Məcəllənin aşağıda sitat gətirilən 113-cü maddəsinə əsasən məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilmiş tərəf) məhkəmə xərclərini ödəməkdən azaddırlar.

25. Məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilən proses iştirakçılarının digər kateqoriyaları, digər normalarla yanaşı, Mülki işlərdə məhkəmə xərcləri haqqında 13 iyun 1967-ci il tarixli Qanunun (*Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*) 8-ci və 9-cu maddələrində sadalanır.

Həmin Qanunun 8-ci maddəsinə əsasən Dövlət Xəzinədarlığı, bələdiyyələr və digər dövlət orqanları və təşkilatları məhkəmə xərclərini ödəmək vəzifəsini daşıyırlar, bu şərtlə ki, baxılan iddia onların biznes fəaliyyətinə aid olmasın. 9-cu maddə ədliyyə nazirinə səlahiyyət verir ki, qeyri-hökumət təşkilatlarını məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad etsin.

26. Məhkəmə çəkişməsi məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilmiş şəxs üçün uğurla bitdikdə, adi halda iddia ərizəsini təqdim etməyə və işi davam etdirməyə görə həmin şəxsdən alınmalı olan məhkəmə xərcləri qarşı tərəfdən tutularaq Dövlət Xəzinədarlığına ödənilir.

27. Mülki işlərdə məhkəmə xərcləri haqqında 13 iyun 1967-ci il tarixli Qanunda (həmin Qanuna düzəlişlər edilmişdir) məhkəmə xərclərinin məhkəmələr tərəfindən toplanmasının ümumi prinsipləri əks olunmuşdur.

Qanunun 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin sözügedən vaxtda tətbiq edilən versiyasında deyilir:

«Qanunla başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, məhkəməyə iddia ərizəsi təqdim edən tərəf, əgər həmin ərizəyə görə məhkəmə xərcləri tutulursa, həmin xərcləri ödəməlidir».

28. Qanunun 16-cı maddəsinin sözügedən vaxtda tətbiq edilən versiyasının müvafiq hissəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

«1. Konkret iddia ərizəsi təqdim edilərkən tutulmalı olan məhkəmə xərcləri ödənilməyibsə, məhkəmə heç bir prosessual hərəkət etmir. Belə halda məhkəmənin sədri iddia ərizəsinin geri qaytarılacağı barədə müvafiq tərəfə xəbərdarlıq edərək ona göstəriş verir ki, yeddi gündən artıq olmayan müddət ərzində məhkəmə xərclərini ödəsin. Əgər həmin tərəf bu müddətdə göstərişə əməl etmirsə, iddia ərizəsi həmin tərəfə qaytarılır.

...

3. Məhkəmə xərcləri [yuxarıda qeyd olunan] müddət ərzində ödənilməyibsə, istənilən apellyasiya və kassasiya şikayəti, aralıq apellyasiya şikayəti və ya tərəfin prosesdə iştirak etməməsi ilə bağlı məhkəmə qərarına etiraz rədd edilir».

29. 18-ci maddədə deyilir:

«Məhkəmə xərcləri ödənilmədiyinə görə tərəfə qaytarılan iddia ərizəsi heç bir hüquqi nəticə törətmir».

30. Ədliyyə nazirinin Mülki işlərdə məhkəmə xərclərinin müəyyən edilməsi haqqında 17 may 1993-cü il tarixli Qərarının (*Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych*) (həmin Qərara düzəlişlər edilmişdir) 1-ci bəndinin müvafiq hissəsinin sözügedən vaxtda tətbiq edilən versiyasında deyilir:

«İddia tələbinin dəyəri 1.000.000.000 zlotından çoxdursa, məhkəmə xərcləri iddianın dəyərinin birinci 1.000.000.000 zlotı məbləği üçün 66.000.000 zlotıya, iddianın dəyərinin qalan hissəsi üçün isə həmin hissənin 5%-inə bərabərdir. İstənilən halda məhkəmə xərcləri 1.000.000.000 zlotı məbləğindən çox olmamalıdır».

31. Məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilmə işə baxmaq səlahiyyətinə malik olan məhkəmənin ixtiyarına buraxılan məsələ idi (və indi də belədir).

Mülki Prosessual Məcəllənin 113-cü maddəsinin 1-ci bəndinin sözügedən vaxtda tətbiq edilən versiyasında deyilir:

«Fərd işə baxmaq səlahiyyətinə malik olan məhkəmədən xahiş edə bilər ki, onu məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad etsin, bu şərtlə ki, o, tələb olunan məhkəmə xərclərinin onun və ailəsinin yaşayış standartında əhəmiyyətli azalmaya səbəb olacağını təsdiq edən bəyannamə təqdim etmiş olsun. Belə bəyannamədə onun ailəsi, əmlakı və gəlirləri barədə təfəsilatlar olmalıdır. Bəyannamənin məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilmə tələblərinə cavab verib-vermədiyini qiymətləndirmək məhkəmənin ixtiyarına buraxılır».

Mülki Prosessual Məcəllənin 116-cı maddəsinin 1-ci bəndində deyilir:

«Məhkəmə xərclərindən azad edilməsini xahiş edən tərəfin real maliyyə vəziyyəti barədə ... şübhə olarsa, məhkəmə onun bəyannaməsinin yoxlanılması barədə göstəriş verə bilər».

Məcəllənin 120-ci maddəsinin 1-ci bəndinin sözügedən vaxtda tətbiq edilən versiyasının müvafiq hissəsində deyilir:

«Məhkəmə xərclərini və ya hüquqi yardımın əvəzini ödəməkdən azad edilmə üçün səbəb yoxdursa və ya azad edilmənin səbəbi daha mövcud deyilsə, məhkəmə həmin azad edilməni ləğv edir. Hər iki halda müvafiq tərəf onun işi üzrə ödənilməli olan bütün məhkəmə xərclərini və (və ya) hüquqi yardımın əvəzini ödəyir...».

32. Məhkəmələr tərəfindən toplanmış məhkəmə xərcləri məhkəmələrin məsrəflərinə görə təminat təşkil etmir və həmin xərclərin ekvivalenti sayılmır. Məhkəmə xərcləri məhkəmələrin maliyyə şöbələri tərəfindən Dövlət Xəzinədarlığına göndərilir və onun gəlirinin bir hissəsi sayılır.

33. 11 yanvar 1995-ci ildə Ali Məhkəmə (*Sąd Najwyższy*) qərar qəbul etdi, həmin qərarla o, iddia ərizəsi və ya apellyasiya şikayəti təqdim etmək üçün məhkəmə xərclərinin ödənilməsi tələbinin kontekstində 6-cı maddənin 1-ci bəndi ilə təmin olunan «məhkəməyə müraciət hüququ»nu ilk dəfə qeyd etdi (III ARN 75/95 sayılı qərar, OSN Zb. U. 1995, № 9-da dərc olunmuşdur).

Qərar Ali Məhkəmənin birinci sədrinin Ali Məhkəməyə təqdim etdiyi fəvqəladə apellyasiya şikayətinə aid idi. Şikayət inzibati prosesdə ərizəçini məhkəmə xərclərindən azad etməkdən imtina barədə Ali İnzibati Məhkəmənin qərarına qarşı verilmişdi. Ali Məhkəmə aşağıdakı qərarı çıxardı:

«1. Polşa Avropa Şurasına üzv olduğu tarixdən etibarən Polşa qanunvericiliyi şərh olunarkən Strasburqdakı Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququ nəzərə alınmalıdır.

2. Əgər işin predmeti tərəfin əhəmiyyətli maliyyə yardımı barədə dövlət hakimiyyəti orqanlarına müraciət etməsi ilə bağlıdırsa, məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilmək barədə [həmin tərəfin] paralel müraciətini xüsusi diqqətlə nəzərdən keçirmək lazımdır. Müraciətin rədd edilməsi barədə [istənilən qərarla] rəddetmənin münasib və xüsusilə inandırıcı səbəbləri göstərilməlidir ki, həmin rəddetmə məhkəməyə müraciət hüququnun (bu hüquq İnsan Hüquqları haqqında Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsi ilə təmin olunur) rədd edilməsinə bərabər olmasın...».

Baxmayaraq ki müvafiq qərar yardım barədə dövlət hakimiyyəti orqanlarına müraciət edən şəxsin Ali İnzibati Məhkəməyə apellyasiya şikayəti verməsi ilə bağlı məhkəmə

xərclərinə aid idi, həmin qərar müvafiq dəyişikliklərlə mülki işlərə də tətbiq edildi.

HÜQUQ MƏSƏLƏLƏRİ

I. KONVENSIYANIN 6-cı MADDƏSİNİN 1-ci BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

34. Ərizəçi şikayət etdi ki, o, «məhkəməyə» müraciət etmək hüququndan istifadə edə bilməyib, çünki iddia ərizəsini təqdim etmək üçün Polşa qanunvericiliyinə əsasən tələb olunan həddən artıq yüksək məhkəmə xərclərini ödəmək iqtidarında olmaması ucbatından iddia ərizəsini mülki məhkəməyə təqdim etməsinə maneə yaradılıb. O, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozulduğunu iddia etdi; həmin bəndin bu işə aidiyyəti olan hissəsində deyilir:

«Hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən ... məhkəmə vasitəsilə, ... işinin ədalətli ... araşdırılması hüququna malikdir...».

A. 6-cı maddənin 1-ci bəndinin tətbiqinin mümkünlüyü

35. Tərəflər razılaşıdılar ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsi sözügedən prosesə tətbiq edilir. Məhkəmə həmin prosesin ərizəçinin məruz qaldığı ziyana görə kompensasiya tələbi ilə bağlı olduğunu və bu səbəbdən sözügedən maddənin məqsədləri baxımından «mülki hüquqların müəyyən edilməsinə aid olduğunu qeyd edir və başqa qərar çıxarmaq üçün hər hansı əsas görmür.

A. 6-cı maddənin 1-ci bəndinə riayət edilməsi

1. Ərizəçi

36. Ərizəçi bu məsələ barədə Məhkəmənin təşəkkül tapmış presedent hüququnu xatırlatmaqdan başlayaraq vurğuladı ki, məhkəməyə müraciət etmək hüququ mütləq hüquq olmasa da, səmərəli olmalıdır və hakimiyyət orqanlarına icazə verilmir ki, bu hüquqa onun mahiyyətinə xələl gətirən dərəcədə maneə yaratsınlar və ya məhdudiyyət qoysunlar.

Ərizəçi konkret olaraq hesab etdi ki, dövlət maliyyə əngəlləri yaratmaq vasitəsilə əsas insan hüququnu məhdudlaşdırmamalıdır. O, iddia etdi ki, Polşada olduğu kimi, məhkəmə xərcləri dövlət büdcəsinin mühüm gəlir mənbəyini təşkil etsəydi, ədalət mühakiməsinin əsas funksiyası son nəticədə maliyyə alətinə çevrilmiş olardı və ədalət mühakiməsi qaçılmaz olaraq yalnız buna imkanı çatan şəxslər üçün çatımlı olan mexanizmə çevrilərdi. Bu, həmçinin «ədalətli məhkəmə araşdırması» hüququnun demokratik cəmiyyətdə oynadığı rolu azaldardı.

37. Ərizəçi razılaşdı ki, müstəsna hallar ola bilər ki, bu zaman görülən xüsusi tədbirlər və ya apellyasiya proseslərində məhkəmə qərarına etiraz edilməsi üçün qoyulan tələb fərdin məhkəməyə müraciət hüququna 6-cı maddəyə zidd olan şəkildə müdaxilə etməyə bilər.

Lakin onun fikrincə, fərdin məhkəməyə müraciət hüququna qoyulan məhdudiyyətlər son nəticədə, bu işdə olduğu kimi, onun birinci instansiya məhkəməsində iş qaldırmasının qarşısını alan əsil maliyyə əngəli təşkil edərsə, bu halda vəziyyət başqa cür olur.

38. Bu işin konkret hallarına gəldikdə, ərizəçi həmçinin iddia etdi ki, müvafiq məhkəmələr onun məhkəmə xərclərindən azad edilməsi barədə əlavə xahişini rədd edərkən qəbul etdikləri qərarın doğracağı nəticələrdən xəbərsiz olmaya bilməzdilər, yəni onlar bilməli idilər ki, həmin vaxt Polşada orta illik əmək haqqına bərabər olan 1.000.000.000 zlotı məbləğində məhkəmə

xərclərinin müəyyən edilməsi onu məhkəmədə mülki iddia qaldırmaq hüququndan məhrum edəcək.

39. Ərizəçinin bildirdiyinə görə, Polşa məhkəmələri qanunsuz hərəkət etmişdilər və onların qərarları onun maliyyə vəziyyətinin spekulyativ qiymətləndirilməsinə əsaslanmışdı. O, hesab etdi ki, onun yaşayış vasitələri barədə bəyannaməsində bəyan etdiyi həqiqi faktlara inanmamaq üçün həmin məhkəmələrin heç bir əsası yox idi. Bununla belə, onlar bunun əksini təsdiq edən heç bir sübut əldə etmədən onun arqumentlərini rədd etdilər, halbuki Mülki Prosessual Məcəllənin 116-cı maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən, bəyannamənin doğruluğu barədə şübhələr olduqda, onlar müvafiq faktları yoxlamağa borclu idilər.

40. Ərizəçi əlavə etdi ki, məhkəmələr onun arqumentlərini düzgün şərh etməyiblər və nəticədə faktlar barədə yanlış nəticələr çıxarıblar. Məsələn, o, əmanətləri hesabına yaşadığını heç vaxt bildirməyib, sadəcə bəyan edib ki, bütün əmanətlərini nəzərdə tutduğu layihənin hazırlıq işlərinə qoyub. Buna baxmayaraq, 17 noyabr 1994-cü il tarixli qərarında Plotsk Regional Məhkəməsi onun əleyhinə qərar çıxararaq bildirdi ki, (guya) o, yaşayışını təmin edən əmanətlərin dəyərini göstərməyib, sanki o, malik olmadığı əmanətlərin məbləğini göstərə bilərdi.

41. Bundan başqa, ərizəçi iddia etdi ki, Regional Məhkəmə bundan qabaq yaşayış vasitələri barədə eyni bəyannaməni nəzərdən keçirərək əks nəticələr çıxarmışdı. 12 avqust 1994-cü ildə həmin məhkəmə, heç bir qeyd-şərt qoymadan, onu aralıq apellyasiya şikayəti verərkən 200.000.000 zlotı ödəməkdən azad etmişdi. 17 noyabr 1994-cü ildə həmin məhkəmə işin mahiyyəti üzrə iddia tələbi ilə bağlı 100.000.000 zlotı məhkəmə xərcləri müəyyən etdi. Məhkəmənin əlində olan material əsasında bu iki tarix arasında onun maliyyə vəziyyətinin hansısa yolla yaxşılaşdığını məhkəmənin düşünməsi üçün heç bir əsas yox idi. Aralıq apellyasiya icraatına və işin mahiyyəti üzrə icraata tələb olunan məhkəmə xərcləri arasında mahiyyət etibarilə hər hansı fərq yox idi.

42. Nəhayət, ərizəçi qeyd etdi ki, iddianın qaldırılması və ya prosesdə cavabdeh qismində çıxış etməsi ilə bağlı cavabdeh bələdiyyənin üzərinə hər hansı məhkəmə xərclərini ödəmək vəzifəsi qoyulmamışdı. Belə olan halda o, başa düşə bilmir ki, məhkəmə xərclərindən azad edilmək barədə xahişinin rədd edilməsi ədalət mühakiməsinin maraqlarına necə xidmət edə bilər. Eləcə də o, başa düşə bilmir ki, həmin imtina mövcud vəziyyətdə nə dərəcədə mütənasib tədbir sayıla bilər, xüsusən nəzərə alsaq ki, o, nəticə etibarilə işinin «məhkəmə» tərəfindən araşdırılması hüququndan məhrum edilmişdi.

43. Yekun olaraq ərizəçi Məhkəmədən xahiş etdi ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozulduğunu müəyyən etsin, çünki onun üzərinə qeyri-adi dərəcədə yüksək məhkəmə xərclərinin qoyulması onun həmin bənd ilə təmin olunan «məhkəməyə müraciət etmək hüququnun» mahiyyətinə xələl gətirib.

2. Hökumət

44. Hökumət bununla razılaşmadı. O, hesab etdi ki, mülki iddialara baxılması üçün Polşa məhkəmələri tərəfindən tutulan məhkəmə xərcləri fərdin məhkəməyə müraciət etmək imkanına qoyulan qanuni məhdudiyyət formasını təşkil edir və məhkəmələrə müraciətin tənzimlənməsinin bu forması özlüyündə 6-cı maddəyə zidd sayıla bilməz.

45. Birincisi, Hökumət işin konkret hallarına istinad edərək vurğuladı ki, ərizəçinin iddia ərizəsini təqdim etməsi üçün milli məhkəmələr onu məhkəmə xərclərinin böyük bir hissəsindən azad ediblər, lakin sonrakı məhkəmə xərclərindən onu ona görə azad etməyiblər ki, o, həmin azad edilmənin tələblərinə, yəni Mülki Prosessual Məcəllənin 113-cü maddəsinin 1-ci bəndinin tələblərinə cavab verməyib. Belə ki, ərizəçi öz işinə münasibətdə adətən iddiaçıdan tələb olunan və gözlənilən səyi göstərməyib.

46. İkincisi, Hökumət ərizəçinin iddiasının əksinə olaraq iddia etdi ki, hətta məhkəmələrdə onun yaşayış vasitələri barədə bəyannaməsinin doğruluğuna şübhə olsa belə, onlar həmin bəyannaməni yoxlamağa borclu deyillər. Mülki Prosessual Məcəllənin 113-cü maddəsinə əsasən, hər hansı şəxsi məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad etməyin və ya etməməyin əsaslı olub-olmadığını qiymətləndirmək məhkəmələrin ixtiyarına buraxılır. Bundan başqa, məhkəmələr Məcəllənin 116-cı maddəsinə əsasən onun bəyannaməsinə yoxlamaq vəzifəsini daşımırdılar. Həmin maddədə sadəcə deyilir ki, məhkəmələr bunu etməyi qərara ala bilərlər, amma deyilmir ki, bunu etməyə borcludurlar və ya etməlidirlər. Buna görə də, ərizəçinin yaşayış vasitələri barədə bəyannaməni aydınlaşdırmaq və yoxlamaq üçün sübutları toplamaq və araşdırma aparmaq müvafiq məhkəmələrin vəzifəsi deyil. Əksinə, xahişinə aid faktları sübut etmək vəzifəsi ərizəçinin üzərinə düşürdü.

47. Hökumət daha sonra iddia etdi ki, həm Regional Məhkəmə, həm də Apellyasiya Məhkəməsi qərarlarını təfsilatlı və inandırıcı şəkildə əsaslandırırıblar. Həmin qərarlarda onlar Ali Məhkəmənin təşəkkül tapmış praktikasına əsaslanan mövqelərini nümayiş etdirərək bildiriblər ki, işgüzar fəaliyyətlə məşğul olarkən mahiyyət etibarilə məhkəmə çəkişməsinin zəruriliyi və müvafiq surətdə, məhkəmə xərclərini ödəmək üçün qabaqcadan kifayət qədər vəsaitlərin təmin edilməsinə olan ehtiyac nəzərdə tutula bilər.

48. Hökumət hesab etdi ki, müvafiq məhkəmələr iş aidiyyəti olan faktları qiymətləndirərkən öz qiymətləndirmə səlahiyyətlərindən düzgün istifadə ediblər. Onların çıxardığı nəticələr ərizəçinin sözügedən vaxtda digər mülki proseslərə cəlb olunması (həmin işlərdə o, iri məbləğdə ziyanın əvəzini tələb edirdi) və əhəmiyyətli layihə üzrə hazırlıq işləri aparması kimi amillərə əsaslanmışdı. Bu hallar onun maliyyə əqdlərinin iri miqyaslı xarakter daşdığını və müvafiq surətdə, sözügedən məhkəmə xərclərini ödəmək iqtidarında olduğunu göstərirdi.

Hökumət əlavə etdi ki, məhkəmələr həmçinin belə bir faktı da nəzərə almışdılar ki, ərizəçi ziyanə görə çox böyük məbləğdə kompensasiya tələb etmişdi və faktiki olaraq iddia ərizəsini təqdim etmək üçün məhkəmə xərclərinin böyük bir hissəsindən azad edilmişdi.

49. Hökumətin fikrincə, ədalət mühakiməsinin maraqları tələb edir ki, mülki prosesdəki tərəf məhkəmə xərclərindən azad edilmək üçün qanunla nəzərdə tutulan şərtlərə əməl etmədikdə məhkəmə xərclərini ödəməlidir. Konkret olaraq ərizəçinin işində vəziyyət məhz belə idi, bu işdə sözügedən məbləğ həmin vaxt Polşada orta illik əmək haqqına bərabər olsa da, sadəcə olaraq ziyanə görə onun tələb etdiyi iri məbləğə uyğun idi.

50. Hökumət daha sonra ərizəçinin belə bir arqumentinə toxundu ki, onun maliyyə vəziyyətinin dəyişmədiyinə baxmayaraq, məhkəmələr yaşayış vasitələri barədə eyni bəyannaməni nəzərdən keçirərək onun məhkəmə xərclərini ödəməli olub-olmaması barədə bir-birinə zidd olan qərarlar çıxarmışdılar. Bu məsələ ilə bağlı Hökumət qeyd etdi ki, aralıq apellyasiya prosesi ilə iddiaya mahiyyəti üzrə baxılması arasında əsaslı fərq var. Onun fikrincə, bu, Polşa məhkəmələrinin nə üçün fərqli nəticələr çıxardığını izah edir.

51. Yekun olaraq, Hökumət iddia etdi ki, həmin məhkəmə xərcləri qanuna uyğun olaraq ərizəçinin üzərinə qoyulmuşdu və qanuni məqsəd daşıyırdı. Onlar ərizəçinin yaşayış vasitələrinə qeyri-mütənasib deyildi və ya qanunsuz şəkildə tətbiq edilməmişdi. Müvafiq olaraq, Hökumət Məhkəmədən xahiş etdi ki, ərizəçinin işində 6-cı maddənin 1-ci bəndinin pozulmadığı barədə qərar qəbul etsin.

3. Məhkəmənin verdiyi qiymət

a) Məhkəmənin presedent hüququndan irəli gələn prinsiplər

52. Məhkəmə xatırladır ki, bir çox hallarda onun bildirdiyi kimi, 6-cı maddənin 1-ci bəndi hər kəsin məhkəmə qarşısında və

ya məhkəmə funksiyasını yerinə yetirən orqan qarşısında öz mülki hüquq və vəzifələrinə aid istənilən tələbi irəli sürmək hüququnu təmin edir. Beləliklə, həmin bənd «məhkəməyə müraciət hüququnu» təsbit edir, məhkəməyə buraxılma hüququ, yəni mülki məsələlərlə bağlı məhkəmədə iddia qaldırmaq hüququ bu hüququn bir aspektini təşkil edir, lakin bu aspekt faktiki olaraq 6-cı maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan digər təminatlardan yararlanmağı mümkün edir. Öncə fərdə məhkəmə proseslərinə başlamaq imkanı verilmirsə, ümumiyyətlə belə proseslərin ədalətli, açıq və səmərəli xarakteri həqiqətən heç bir dəyərə malik olmur. Fərd məhkəmələrə müraciət etmək imkanına malik deyilsə, mülki işlərdə kimisə qanunun aliliyi barədə düşünmək çətin ki mümkün olsun (bir çox digər qərarlar arasında *bax: Qolder Birləşmiş Krallığa qarşı* məhkəmə işi üzrə 21 yanvar 1975-ci il tarixli qərar, A seriyaları, c. 18, s. 16-18, b. 34, in fine; və 35-36; və *Z və başqaları older Birləşmiş Krallığa qarşı* [GC], ərizə № 29392/95, b. 91-93, AIHM 2001-V).

53. «Məhkəməyə müraciət hüququ» mütləq hüquq deyil. O, dolayısı ilə yol verilən məhdudiyyətlərə məruz qala bilər, çünki məhkəməyə müraciət hüququ öz təbiətinə görə dövlət tərəfindən tənzimləmə tələb edir. Proses iştirakçılarının «mülki hüquq və vəzifələrinin» müəyyən edilməsi üçün onların məhkəmələrə səmərəli müraciət hüququnu təmin edən 6-cı maddənin 1-ci bəndi bu məqsədlə istifadə edilməli olan vasitələrin seçilməsini dövlətin ixtiyarına buraxır, lakin Razılığa gələn Dövlətlər bu məsələdə müəyyən qiymətləndirmə sərbəstliyinə malik olsalar da, Konvensiyanın tələblərinə riayət edilib-edilmədiyi barədə qəti qərar vermək Məhkəmənin öhdəsinə düşür (*bax: Qolderin işi, habelə Z və başqalarının işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərarlar, yenə orada; və müvafiq dəyişikliklərlə *bax: Eyri İrlandiyaya qarşı məhkəmə işi* üzrə 9 oktyabr 1979-cu il tarixli qərar, A seriyaları, c. 32, s. 14-16, b. 26).

54. Məhkəmə bəzi işlərdə, xüsusən sözügedən məhdudiyyətlər apellyasiya şikayətinin qəbul edilməsi şərtlərinə

aid olan hallarda, yaxud ədalət mühakiməsinin maraqları apellyasiya şikayəti ilə bağlı prosesdə digər tərəflərdən alınmalı olan məhkəmə xərclərinin ödənilməsinə ərizəçinin təminat verməsini tələb etdiyi hallarda qərar çıxarıb ki, fərdin «məhkəməyə» və ya «məhkəmə funksiyasını yerinə yetirən orqana» müraciət etməsinə müxtəlif məhdudiyyətlər, o cümlədən maliyyə məhdudiyyətləri qoyula bilər düşür (misal üçün *bax: Brualla Qomes de la Torre İspaniyaya qarşı* məhkəmə işi üzrə 19 dekabr 1997-ci il tarixli qərar, Qərarlar Toplusu, 1997-VIII, s. 2955, b. 33; və *Tolstoy-Miloslavski Birləşmiş Krallığa qarşı məhkəmə işi* üzrə 13 iyul 1995-ci il tarixli qərar, A seriyaları, c. 316-B, s. 80-81, b. 61 və sonrakı bəndlər).

Məhkəmə artıq təsdiq edib ki, elə işlər ola bilər ki, orada potensial proses iştirakçısı iddia tələbini irəli sürmək üçün öncə icazə almalıdır (*bax: Eşinqdeyn Birləşmiş Krallığa qarşı* məhkəmə işi üzrə 28 may 1985-ci il tarixli qərar, A seriyaları, c. 93, s. 25-26, b. 59).

Lakin bu işlərin hamısında tətbiq edilən məhdudiyyətlər Məhkəməni bu şərtlə qane etmişdir ki, onlar ərizəçinin məhkəməyə müraciət etmək hüququnu həmin hüququn mahiyyətinə xələl gətirən tərzdə və ya dərəcədə məhdudlaşdırmasın.

55. Bu kontekstdə Məhkəmə vurğulayır ki, məhkəməyə və ya məhkəmə funksiyasını yerinə yetirən orqana müraciət hüququna qoyulan məhdudiyyət qanuni məqsəd daşımır və tətbiq edilən vasitələrlə qarşıya qoyulan məqsəd arasında əğlabatan əlaqə yoxdursa, həmin məhdudiyyət 6-cı maddənin 1-ci bəndinə uyğun ola bilməz (misal üçün *bax: «Tinelli and Sans» Limited (Tinnelly & Sons Ltd) və başqaları və Makeldaff (McElduff) və başqaları Birləşmiş Krallığa qarşı* məhkəmə işi üzrə 10 iyul 1998-ci il tarixli qərar, Qərarlar Toplusu, 1998-IV, s. 1660, b. 72).

56. Bundan başqa, Məhkəmə xatırladır ki, yuxarıda qeyd edilən standartlara riayət edilməsini qiymətləndirərkən onun vəzifəsi nə ədalət mühakiməsinə müraciət etmək üçün ən

münasib vasitələri müəyyən etməkdə səlahiyyətli dövlət hakimiyyəti orqanlarını əvəz etməkdən, nə də daxili məhkəmələrin bu və ya digər qərarı qəbul etməsinə səbəb olmuş faktları qiymətləndirməkdən ibarətdir. Məhkəmənin rolu həmin orqanların qərar qəbul edərkən qiymətləndirmə sərbəstliyi həddlərini aşıb-aşmadığını Konvensiyaya əsasən nəzərdən keçirməkdən və həmin qərarların nəticələrinin Konvensiyaya uyğun olub-olmadığını müəyyən etməkdən ibarətdir (müvafiq dəyişikliklərlə *bax: Tolstoy-Miloslavskinin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, yenə orada; və *Brualla Qomes de la Torrenin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, s. 2955, b. 32, in fine).

57. Bununla bağlı sonda Məhkəmə bir daha xatırladır ki, onun nəzarəti belə bir prinsipə əsaslanır ki, Konvensiyanın məqsədi nəzəri və ya xəyali hüquqları deyil, praktiki və səmərəli hüquqları təmin etməkdir. Ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun demokratik cəmiyyətdə mühüm yer tutduğunu nəzərə alsaq, bunu xüsusən məhkəmələrə müraciət hüququna aid etmək olar (*bax: Eyrinin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, s. 12-14, b. 24; və *Ait-Muhub (Ait-Mouhoub) Fransaya qarşı* məhkəmə işi üzrə 28 oktyabr 1998-ci il tarixli qərar, Qərarlar Toplusu, 1998-VIII, s. 3227, b. 52).

b) Yuxarıda qeyd olunan prinsiplərin bu işə tətbiqi

i) Polşa hüququna əsasən mülki prosesdə məhkəmə xərclərini ödəmək vəzifəsinin müəyyən edilməsi özlüyündə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusu sayıla bilərmi?

58. Bu işdə ərizəçi hər şeydən əvvəl belə bir ümumi qaydaya etiraz etdi ki, Polşa mülki məhkəmələrinə müraciət edilməsi irəli sürülən iddianın dəyərinin müəyyən faizinə və ya hissəsinə bərabər olan məhkəmə xərclərinin ödənilməsindən asılıdır (yuxarıda 23-cü və 36-37-ci bəndlərə bax).

Hökumət iddia etdi ki, mülki tələblərin irəli sürüldüyü proseslərdə məhkəmə xərclərinin tutulması özlüyündə 6-cı

maddənin 1-ci bəndinə zidd sayıla bilməz (yuxarıda 44-cü bəndə bax).

59. Məhkəmə özünün təşəkkül tapmış presedent hüququndan irəli gələn, yuxarıda bəyan edilmiş prinsipləri nəzərə alaraq, bir daha xatırladır ki, o, heç vaxt belə qərar çıxarmayıb ki, ədalət mühakiməsinin ədalətlə həyata keçirilməsinin maraqları fərdin məhkəməyə müraciət etmək hüququna qoyulan maliyyə məhdudiyyətlərinə haqq qazandıra bilər (*bax: Tolstoy-Miloslavskinin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, s. 80-81, b. 61 və sonrakı bəndlər).

Bundan başqa, Məhkəmə hesab edir ki, 6-cı maddənin 1-ci bəndinə əsasən məhkəməyə səmərəli müraciət hüququnu təmin etmək öhdəliyi sadəcə müdaxiləyə yol verilməməsini nəzərdə tutmur, o, eyni zamanda, dövlət tərəfindən müxtəlif pozitiv tədbirlərin görülməsini tələb edə bilər, yəni istər mülki mübahisədə dövlətdən pulsuz hüquqi yardım almaq hüququnu, istərsə də mülki işlər üzrə məhkəmə icraatına pulsuz buraxılma hüququnu nəzərdə tuta bilər (müvafiq dəyişikliklərlə *bax: Eyrinin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, s. 14. b. 25-26).

60. Müvafiq olaraq, Məhkəmə qərara alır ki, iddiaların həlli üçün mülki məhkəmələrə müraciətlə bağlı məhkəmə xərclərinin ödənilməsi tələbi məhkəməyə müraciət hüququnun məhdudlaşdırılması hesab oluna bilməz, yəni mahiyyət etibarilə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə zidd olan məhdudiyyət sayıla bilməz.

Lakin o, xatırladır ki, konkret işin xüsusi hallarının işığında qiymətləndirilən məhkəmə xərclərinin məbləği, o cümlədən ərizəçinin onları ödəmək qabiliyyəti və həmin məhdudiyyətin prosesin hansı mərhələsində tətbiq edilməsi şəxsin məhkəməyə müraciət hüququndan istifadə etmək imkanına və «işinə məhkəmə tərəfindən baxılması» imkanına malik olub-olmadığının müəyyən edilməsində əhəmiyyətli amillərdir (*bax: Tolstoy-Miloslavskinin işi* və *Ait-Muhubun işi* üzrə yuxarıda adı

çəkilən qərarlar, müvafiq surətdə s. 80-81, b. 63 və sonrakı bəndlər; və s. 3228, b. 57).

ii) İddia qaldırmaq üçün ərizəçidən tələb olunan məhkəmə xərcləri onun «məhkəməyə müraciət hüququnu» 6-cı maddənin 1-ci bəndinə zidd şəkildə məhdudlaşdırıbmı?

61. Bu amilləri nəzərə alaraq, Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, bu işin konkret halları baxımından faktiki olaraq təyin edilmiş məhkəmə xərcləri ərizəçinin məhkəməyə müraciət hüququnun mahiyyətinə xələl gətirən məhdudiyyət təşkil edirmi?

Ərizəçi şikayət etdi ki, iddia ərizəsi təqdim etmək üçün 100.000.000 zlotı ödənilməsinin ondan tələb olunması onun məhkəməyə müraciət hüququ qarşısında tam maneəyə bərabərdir (yuxarıda 38-43-cü bəndlərə bax).

Öz növbəsində Hökumət hesab etdi ki, ədalət mühakiməsinin maraqları baxımından bu məbləğ tamamilə əsaslı idi və ərizəçinin maliyyə vəziyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsinə əsaslanmışdı (yuxarıda 45-51-ci bəndlərə bax).

62. Bununla bağlı Məhkəmə öncə qeyd edir ki, hətta son nəticədə ərizəçidən tələb olunan məbləğin öncə tətbiq edilən məbləğlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmasına baxmayaraq, bu məbləğ həmin vaxt Polşada orta ilik əmək haqqının məbləğinə bərabər idi (yuxarıda 38-ci və 49-cu bəndlərə bax). Prosesin adi iştirakçısı nöqteyi-nəzərindən baxdıqda, bu məbləğ, şübhəsiz ki, böyük idi.

Ərizəçi iş adamı (biznesmen) idi, lakin müvafiq məhkəmələr məhkəmə xərclərini təyin edərkən xeyli dərəcədə belə bir ehtimala əsaslanmışdılar ki, o, işgüzar fəaliyyətlə məşğul olarkən özlüyündə məhkəmə çəkişməsinin zəruriliyini nəzərdə tutmaq lazımdır. Bunun əsasında onlar belə qənaətə gəlmişdilər ki, ərizəçi məhkəmə xərcləri üçün ehtiyatda kifayət qədər vəsait saxlamaq tələbatını nəzərə almalı idi.

Məhkəmələr bu ehtimala belə bir fərziyyəni də əlavə etmişdilər ki, ərizəçi yığdığı əmanətlər hesabına yaşayır (o, yaşayış vasitələri haqqında bəyannaməsində faktiki olaraq bəyan etmişdi ki, heç bir gəliri yoxdur və bütün əmanətlərini planlaşdırdığı işə yatırıb, eləcə də işgüzar təşəbbüslərində əlavə maddi itkiləri olduğunu qeyd etmişdi) və onun investisiyalarının miqyası (məruz qaldığı itkilərdən asılı olmayaraq) onun məhkəmə xərclərini ödəmək iqtidarında olduğunu sübut edir (yuxarıda 19-21-ci bəndlərə bax).

63. Məhkəmə xüsusən şəxsin məhkəməyə «səmərəli» müraciət hüququnun mühümlüyü ilə müqayisədə bu əsasları inandırıcı hesab etmir.

Birincisi, o, qeyd edir ki, özlüyündə ərizəçinin qaldırmaq istədiyi iddianın işgüzar fəaliyyətlə əlaqəsi qeyri-müəyyəndir (əgər belə əlaqə ümumiyyətlə varsa). Həmin iddianı qiymətləndirmək Məhkəmənin vəzifəsi deyil, o, sadəcə bunu qeyd edə bilər ki, ərizəçinin iddiası cavabdeh dövlət orqanı tərəfindən qanunun aliliyi prinsipinin pozulmasına əsaslanırdı (bu pozuntu Ali İnzibati Məhkəmənin qərarı ilə müəyyən edilmişdi) və həmin pozuntudan irəli gələn ziyanla bağlı idi (yuxarıda 10-11-ci bəndlərə bax).

İkincisi, o, qeyd edir ki, müvafiq məhkəmələrin ərizəçinin maliyyəti vəziyyəti barədə çıxardığı nəticələr, görünür, onun təqdim etdiyi faktlardan daha çox, hipotetik gəlir qabiliyyətinə əsaslanmışdı.

64. Həqiqətən sübutların əldə edilməsi və qiymətləndirilməsi ilk növbədə dövlətdaxili məhkəmələrin vəzifəsidir və Məhkəmənin rolu onu müəyyən etməkdən ibarətdir ki, həmin məhkəmələr bu sahədə qiymətləndirmə səlahiyyətlərini həyata keçirərkən 6-cı maddənin 1-ci bəndinə uyğun hərəkət ediblərmə (yuxarıda 56-cı bəndə bax)?

Lakin bu işdə Məhkəmə qeyd edir ki, məhkəmə orqanları ərizəçinin yaşayış vasitələri haqqında bəyannaməsində qeyd etdiyi faktların əksinə dəlalat edən hər hansı sübutu əldə etmədən

və nəzərdən keçirmədən ərizəçinin məhkəmə xərclərini ödəmək iqtidarında olmadığı barədə argumentini qəbul etməkdən imtina ediblər.

Bundan əlavə, məhkəmələr ərizəçinin maliyyə vəziyyəti barədə müəyyən ehtimallar irəli sürüblər ki, həmin ehtimallar onların əlində olan dəlillərlə tam təsdiq olunmayıb (yuxarıda 19-21-ci və 40-cı bəndlərə bax).

65. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, Polşa qanunvericiliyinə əsasən, məhkəmə xərclərini ödəməkdən azad edilmənin səbəbi daha mövcud deyilsə, azad edilmə istənilən vaxt məhkəmələr tərəfindən ləğv oluna bilər. Buna görə də, sonrakı mərhələdə ərizəçinin maliyyə vəziyyəti yaxşılaşmışdısa, prosesin ilkin mərhələsində ərizəçinin iddia qaldırmasına icazə verilməsi Polşa məhkəmələri tərəfindən sonrakı mərhələdə məhkəmə xərclərinin tutulması qarşısında maneə deyildi (31-ci bəndə bax, *in fine*).

66. Məhkəmə işin faktlarını bütövlükdə qiymətləndirərək və məhkəməyə müraciət hüququnun demokratik cəmiyyətdə mühüm yer tutduğunu nəzərə alaraq, hesab edir ki, məhkəmə orqanları bir tərəfdən iddia tələblərinə baxılması üçün məhkəmə xərclərinin toplanmasında dövlətin maraqları, digər tərəfdən isə məhkəmələrdə iddia tələbini müdafiə etməkdə ərizəçinin maraqları arasında lazımi balansı təmin etməyiblər.

İddia qaldırmaq üçün ərizəçidən tələb olunan məhkəmə xərcləri həddən artıq yüksək idi. Bu, onun iddia ərizəsini verməkdən vaz keçməsi ilə və onun işinə məhkəmə tərəfindən heç vaxt baxılmaması ilə nəticələnmişdi. Bu isə, Məhkəmənin fikrincə, məhkəməyə müraciət hüququnun mahiyyətinə xələl gətirir.

67. Yuxarıdakı səbəblərə görə Məhkəmə bu nəticəyə gəlir ki, ərizəçinin üzərinə məhkəmə xərclərinin qoyulması onun məhkəməyə müraciət hüququna qeyri-mütənasib müdaxilə təşkil edib. Müvafiq olaraq, o, qərara alır ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulub.

II. KONVENSIYANIN 41-ci MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

68. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

«Əgər Məhkəmə Konvensiya və onun Protokollarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir».

A. Zıyan

69. Maddi ziyan bəndi üzrə ərizəçi 50.000 yeni zlotı məbləğində pul tələb etdi, bu məbləğ şirkətini qurması ilə bağlı onun çəkdiyi məhkəmə xərclərinin bir hissəsini və bundan əlavə, Polşadakı layihəsi ilə bağlı hazırlıq işləri ilə məşğul olmasaydı, Avstriyada ala biləcəyi əmək haqqı formasında gəlirdən məhrum olduğuna görə kompensasiyanı özündə ehtiva edirdi.

Bundan başqa, o, Məhkəmədən xahiş etdi ki, Konvensiyanın pozulması ucbatından məruz qaldığı mənəvi ziyana və iztiraba görə ona 100.000 yeni zlotı təyin etsin.

70. Hökumət bildirdi ki, sözügedən məbləğlər qeyri-adi dərəcədə yüksəkdir. O, əlavə etdi ki, ərizəçi Polşada qalmasının zəruri olduğunu sübut etməyib və qeyd etdi ki, Polşada şirkət qurmaq üçün qoyulan investisiya ziyan mənbəyi olmaqdan daha çox, gəlir mənbəyi olmalı idi. Mənəvi ziyan məsələsinə gəldikdə, Hökumət iddia etdi ki, ərizəçi iddia edilən ziyanla 6-cı maddənin 1-ci bəndinin iddia edilən pozuntusu arasında səbəbli əlaqə olduğunu sübuta yetirməyib.

Yekun olaraq, Hökumət Məhkəmədən belə qərar çıxarmasını xahiş etdi ki, pozuntunun müəyyən edilməsi faktının özü əvəzin ədalətli ödənilməsi üçün kifayətdir. Buna alternativ olaraq, o, Məhkəməni analoji işlər üzrə presedent hüququ əsasında və dövlətin iqtisadi vəziyyəti əsasında ədalətli kompensasiya təyin etməyə çağırırdı.

71. Əlində olan material əsasında Məhkəmənin gəldiyi nəticə bundan ibarətdir ki, ərizəçi sübuta yetirməyib ki, iddia etdiyi maddi ziyanə məhkəməyə müraciət imkanından məhrum edildiyi üçün məruz qalıb.

72. Digər tərəfdən, Məhkəmə razılaşır ki, ərizəçi mənəvi ziyanə məruz qalıb və Konvensiyanın pozuntusunun müəyyən edilməsi həmin ziyanı kifayət qədər kompensasiya etmir. Məhkəmə qiymətləndirməni ədalət prinsipi əsasında həyata keçirərək, bu bənd üzrə ərizəçiyə 30.000 yeni zlotı təyin edir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

73. İşini təqdim etməsi üçün Avropa Şurasından hüquqi yardım almış ərizəçi, Məhkəmənin hüquqi yardım sxemi əsasında ona ödənilmiş olan 976,55 avro məbləğinə əlavə olaraq, Məhkəmədəki icraatda çəkdiyi məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 9.000 yeni zlotı istədi.

74. Hökumət Məhkəməni buna dəvət etdi ki, istənilən halda, yalnız faktiki və zəruri olaraq çəkilən və miqdarca ağlabatan olan məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin kompensasiyasını təyin etsin.

75. Məhkəmə kompensasiya tələbini özünün presedent hüququ ilə bərqərar edilmiş prinsiplərin işığında qiymətləndirir (*bax: Nikolova Bolqarıstana qarşı* [GC], ərizə № 31195/96, b. 79, AİHM 1999-II; *Baranovski Polşaya qarşı*, ərizə № 28358/95, b. 85, AİHM 2000-III; və *Kudlya Polşaya qarşı* [GC], ərizə № 30210/96, b. 168, AİHM 2000-XI).

Həmin meyarları bu işə tətbiq edərək, Məhkəmə ərizəçinin çəkdiyi məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə ona 12.442 yeni zlotı (həmin məbləğdən tutula bilən istənilən əlavə dəyər vergisi ilə birlikdə) təyin edilməsini ağlabatan hesab edir; bu məbləğdən onun Avropa Şurasından hüquqi yardım qismində aldığı 976,55 avro çıxılmalıdır.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

76. Məhkəmədə olan məlumata görə, bu məhkəmə qərarı qəbul edilən tarixdə Polşada tətbiq edilən, qanunla müəyyən olunmuş faiz dərəcəsi illik 30% təşkil edir.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. Qərara alır ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulub;

2. Qərara alır ki:

a) cavabdeh dövlət üç ay ərzində ərizəçiyə aşağıdakı məbləğləri ödəməlidir:

i) mənəvi ziyanə görə – 30.000 (otuz min) yeni zlotı;

ii) məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə – 12.442 (on iki min dörd yüz qırx iki) zlotı (həmin məbləğdən tutula bilən istənilən əlavə dəyər vergisi ilə birlikdə), bu məbləğdən 976,55 fransız frankı (doqquz yüz yetmiş altı əlli beş sent) çıxılmalı və ərizəçiyə çatması məbləğlər bu qərar elan olunan tarixdə tətbiq edilən məzənnə üzrə yeni zlotıya çevrilməlidir;

b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər 30% təşkil edən adi illik faiz dərəcəsi ödənilməlidir.

3. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini rədd edir.

İngilis və fransız dillərində qəbul edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Vilhelmina Tomassen (*Wilhelmina Thomassen*)
Sədr

Lourens Erli (*Lawrence Early*)
Katib müavini